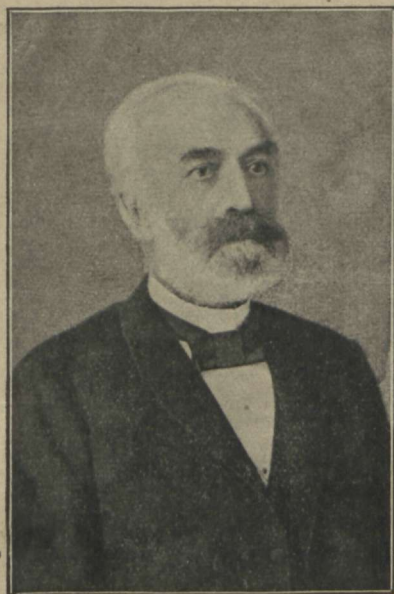

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

CHICAGO, ILL., U.S.A.

Ernst Sokolowski. †

Õndsja õpetaja
Ernst Sokolowski

Mälestuse raamatukene.

Rõned ja järelhüüded,
mis Wändras 7. Märtsil 1899 tema matusel peeti.

Wändra kogujusele mälestuseks ja kurtummade kooli kasuks wäljaantud.

C. Sörjhelmann,
Wändra kurtummade kooli direktor.

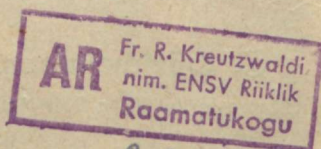
Ревель, 1899.

Печатано въ типографіи Авг. Миквицъ.

37(47.42v)(09)

Доволено цензурою. — Юрьевъ, 15 Июля 1899 г.

Ar899
õndsä

22561

I.

Matmise jutlus kirikus.

Pidas kohaline õpetaja Paul Hoerschelmann.

„Ündsad on need surnud, kes Issandas surevad sest ajast; tõeste, ütleb Waim, nemad hingawad omast waewast, ja nende teod käiwad nende järel!“ Amen.

Kui metjas suur tamm langeb, siis matab ta hulga noori puud ja taimekese, mis enne tema warjus kasvawad, enese alla; ja tema oksad katawad kaugele maad, mis enne nagu õnnistawa kätega warjastawad. Nõnda on ka, kui üks wägimees waimu wallas surma kirwe all langeb. — Wärin käib tuhande südamest läbi; wari laotab enmast kui paks pilw üle maa; hulgad tunnawad tunni tähtsust. — Niisugune wari lendas üle meie kihelkonna, kui laupäew sõnum siia jõudis: „Meie wana õpetaja Sokolowski on surnud.“ — Juba selhawal õhtul teadis kihelkonna kaugem nurg, mis oli sündinud. Ja kui ma pühapäew kogudusele seletasin, miks laupäewal surma kell nii halebaste hüüdnud, siis oli mitmelt poolt nutu healt kuulda, ja mitme silmas wärihes piisar. — Et teda siia peats toodama, siin maetama, see oli kõikide soow, — oli ju ka tema oma tahtmine olnud. Ja kes wõib täna leinarahwa hulga peale waadata, ja kirikut ja tee ehet näha ilma ütlemata: siin räägiwad teod suurema healega kui sõnad. Nad tunnistawad: siin on üks wägew tamm langenud; nad räägiwad wägewaste sest, mis see mees, kes seal puusfärgis hingab, selle kogudusele on olnud; nad räägiwad armastusest, mis ta siit on leidnud, tänuist, mis kõikide südames löendab.

Jah, tänu, tänu kõige hea eest, mis meie kogudus ja kihelkond temalt on saanud, see on tundmine, mis täna leinamise kõrwal elawalt seisab. — Ja kui meie diete Issanda kogudus oleme, siis tungib tänu kurwastuse pilwest läbi ja walab pehmet walguist leina pimedusesse. — Tänu olgu siis ka meie leinajumalateenistuse ülem asi. — Aga keda meie täname? Ets ole hilja tänada? See kellele meil tänu wõlgu on, ei kuule meie sõnu enam. Jah, küll on hale, et meie heal enam tema juure ei ulata, küll tahaks mõni weel temale ütelda, kui kallis ta temal oli, tahaks mõnigi andeks paluda, mis ta tema wastu on eefinud. Ets on hilja. — Aga, mu armsad, ometi ei ole hilja tänada; see, kellele meie kõige pealt oma tänuohwrid peame tooma, kuuleb alati. Kõik hea andmine, ja kõik täis and on ülevalt, tuleb maha walguise Jäast. Tema sees tohime küll oma heategijat tänada, jah, peame teda tänama, kelle läbi Issand meid on õnnistanud. — Ja meie süda tõmbab meid ju wägewaste tema juure. Aga meie tänu ei

pea ilmastki paljaks inimese tänuks jääma, waid peab Jumala tänuks muutama. Muudu meie hakatime ta hõlpaste kitša meelega ära kaaluma, kui suur siis meie tänu wõlg dieiti on, ja saakime wiimaks koguni teise paremuste ja puuduste kohtumõistjaks: Aga kui meie Jumalale auu anname, siis wõime alati tänada kõige õnnistuse eest, mis meile lahtunud mees on saanud.

Ja tõeste täna on meil palju asja tänada, kui meie meele tuletame, mis lahtunud õpetaja meie kogudusele on olnud.

Oma tänu seame Issanda sõna walgusesse, mis ülespandud Joh. ew. 15, 16.

„Mina olen teid ära walitsenud, ja olen teid seadnud, et teie peate minema ja wilja kandma, ja et teie wili jääks.“

Jah tõeste, üks ära walitsetud mees oli lahtunud õpetaja. Ta ei olnud nende liigis, keda tuhande kaupa maailmas olemas. Ei, tuhande seast leidub arwa tema sarnast. — Jumalale oli ta ära walitsetud töö riist. Ta oli teda enesele walmistanud, oma annetega ehitanud. Tal ei olnud waim, mis aga nagu haamriga taotud. — Ta waim oli peenitene teras, karastud, wiilitud ja ihutud. Ta oli teraw mõök, sitte ja painuw, hiilgaw ja läikiw. Heast metallist oli Jumal tema waimu loonud, hoolega oli ta teda nooruse koolis septsinenud, et ta tema käes pidi üks ärawalitsetud riist olema, millega ta oma waimu wõitlusi wõits lüüa.

Aga see on alles üks külg. Terawa mõistuse kõrwal oli tal tunderikas süda. Muudu ei oleks tema loomus taja kaalus olnud. Tal oli süda, mis armastada mõistis, süda, täis õrnemaid, ellamaid tundmusi. Ja tõeste, seda ei lähe Jumala ärawalitsetud töö riistale mitte vähemalt tarwis kui terawat mõistust.

Miisugune oli mees, kui Jumal teda sulle, armas kogudus, aastal 1860 õpetajaks seadis, kui ta siia kantsli peale ju ette astus.

Küll oli waimu mõök esiotsa tal weel nagu tupes kinni. Keel oli tal wõderas. Tema kätki seisis ju Lätimaal. Aga tema waim wõitis pea keele raskused ära. Ja kui mõök kord lahti oli peasnud, siis hiilgas ja säras ta aga teie filmade ees. Ja et ta sellega mitte tuult ei ole peksnud, tunnis-tawad need mitmed sõnad, mis teie meele on jäänud. Eks minagi nüüd weel ifka ja jälle teilt ole kuulnud: Nõnda ütles meie wana õpetaja.

„Ma olen teid ära walitsenud ja seadnud, et teie peate minema ja wilja kandma, ja et teie wili jääks“, ütles Issand. Jah, jäädawat wilja on ka meie wana õpetaja kannud. Jumala sõna seeme, mis ta osawa käega külvas, peab ju jäädawat wilja kandma. Taewas ja maa lähewad hukka, aga minu sõnad ei lähe mitte hukka. — Ja tema sõna ei pea mitte tühjalt tagasi tulema, waid korda jaatma, mis tarwis teda on läkitatud.

Dh siis tuletage meele ewangeliumit, mis ta teile siit kantsli pealt on kuulutanud. Küld dmu on tema teile hõbe waagna peal pakunud. Tuletage meele, mis ta teile leeritoas on õpetanud, kuidas ta teid altariit on manitse-mud, hana ääres trööstinud. Ta on teile ette pannud elu ja surma, õnnistust ja hukatust. — Dh et teie olekrite elu ja õnnistust walinud, seft see wili jääb.

Aga ehk ta küll wägew Jumala sõna kuulutaja oli, ei olnud kantsel tema ainus tööpaiik.

Ta teadis, et „kirik kaswab koolist.“ — Ta oli „koolimees“ ihu hingega. Ja kui meie tema töö wiljast ja oma tänuwõlast räägime, siis peab küll tema kooli töö esimeses reas seisma. — Siin pidi hiilgaw mõök, terawaks kirweks

saama. Siin oli veel tarvis uut maad luua, metsa maha raiuda, kiva kaaluda ja kända juurida. Kui Sopolowski siia tuli, oli kahes suures Wändra wallas koiges neli kooli, ja nendegi seas mõni, kellele kooli nime ei tohtiski anda. — See pidi teiseks saama. Töö oli suur ja raske. Küll oli tal mõni tubli abimees ja käsiline sel väljal, aga neid oli ka küllalt, kes vastu seisiswad. — Wäsimata pidi ta pale higinis tööd tegema, kuni ta rahwa silmad lahti peasta jõudis, et aru said, kui tähtjas kooli töö, kui tarwiline koolide rohkendamine on. — Nüüd on meil nelja kooli asemel kahetja kahes Wändra wallas ja terwes kihelkonnas neliteistkümmend kooli. — Ennäe wili, mis jääb, mälestuse sambad, mis selgemine räägivad, kui marmor ja kuld.

Aga sellest ei olnud küll, et koolimajad paigal seisiswad. — Misjuguised olid tödtegijad nende sees? — Wanal ajal ei olnud ju seminaarisi, kus kooliõpetajaid ette walmistati, wägemalt ei olnud nii palju ja niisuguseid kui pärast poole. — Jälle töö põld, mis töösse kutsus. Ja kui suure ohinaga on ta selle töö käpile mõtnud! — Ta pidas kooliõpetajate koosolekuid koolimajades, kus kooliõpetajat tema omas töös, omas koolis, oma laste seas kutsuti, juhutati, temale proowi tunda anti. Suwel prii ajal on ta mõnda koguini oma juure kutsunud ja teda teaduse väljal edasi aidanud. Sellega ta mõistis enesele sõjawäge walmistada, mis tema waimus koolimajades walguse eest sõdis. Mu armsad, kes teie head kooli haridust olete saanud, kelle lapsed nüüd nii hõlpsaste kätte saawad, mis teie wanemad suure waewaga ilma juhatuseta ise pidid õppima, — pange oma tänuohwrid siia selle puusärgi ette maha. Selle mehe läbi on Jumal seda korda saanud.

Ka laiematele ringfondadele pidi tema kooli tarfus kasu saama. Pärnu praoskonna koolirewibendi ametis on ta head seemet igale poole laiali kandnud. Ja see wili jääb, mis laste õrna südamesse osama käega on külvatud.

Aga tema tänu wõlgnituid ei ole mitte üksi Pärnu kreisi kitsast piirist leida. Nii kaugele kui Gestikeel kolab, tänatakse Jumalat tema pärast, ehk küll tihti aga fange kurtumma keelega. Meie wana õpetaja oli ju meie maal kurtummade koolitamise isa. See töö on tema nime kuulsaks teinud. Aga ka ses asjas on iseäranis Wändra kogudusel asja tänada. — Siia on kurtummade kooli taimete istutatud, siin on ta kaswanud. Ja nimelt õpetaja hingekarjaste tööst on ta tõusnud, selle töö tähtsaks tunnustuseks. — Oma karja tumma laste wiletsus kutsus teda neid harima. Keeridõpetuse wastu tahtis ta neid walmistada. Ne hakkas töösse. Pea nägi ta, et üksi läbi ei saa. Tarwis kooli asutada. Raua oli ta seda mõtet oma südames liigutanud. Nüüd oli ta nõu kindel. Öhtu palwetunnis awaldab ta oma perele, mis tahab ette wõtta; palub Jumala abi. Pärast palwet tuleb tema teenijatest üks lest: „siin on poolteist kopikat kurtummade kooli heaks.“ Selle poolteise kopikaga astub ta kantslisse: „Selle poolteise kopika peale alustan ma usus Jumala peale lootes kurtummade kooli.“ Usus on töö hakatud, hingekarjaste südamest tõusnud, ja Jumal ei ole oma õnnistust keelatud. — Aga terawat waimu mõdka läks tarwis. Eks igalt poolt olnud kuulda: „Ega tumma wõi rääkima õpetada! — Seda ma ei usu.“ Aga waata, Jumal oli wana õpetajat ära walitsemud ja seadnud, et tema pidi minema ja wilja kandma, ja et wili pidi jääma. — Meie juur, ilus koolimaja näitab, et ta saja kordist wilja on kannud. Sinepi iwake on puuks saanud, nõnda et linnud taewa alt tulewad ja teewad pesad tema okste peale. Kui palju kurtumme lapsi on siit sooja pesa leidnud, kuni nende tiivad kaswasiwad, ja nemad täie-

ealise isefeiswa ristiniimesena siit lahkuda võisid. — Ja see töö wili ei pea mitte üksi selle poolest jääma, et Jumala abiga tummade foolitamine ilmasti meie maalt ei lõpe, ja foolimaja weel kaua meie tseljel seisab. Ei, ta jääb ka siis, kui taewas ja maa hukka lähewad, sest lahkunud õpetaja on igawese elu seemne tumma laste südamesse külwanud, nõnda et nad kord ka Jumala auujärje ette wõiwad oma wihtudega tulla. — Ja kes tunneb, mis tallis wara usk on, kuidas ta hädas kinnitab, õige tee peale juhatab, igaweste rõõmustab, see teab ka, kui suur tänuwõlg meil äralahkunuga on. Tõestirahwas, ristirahwas: täna Jumalat!

Alga mis ajas õpetajat kõige nende töödele? Mis andis temale wäsimata jõudu ja tema tegewusele õiget wäärtust? „Kui ma inimese ja ingli keeltega räägiksin ja mul ep oleks armastust, siis oleksin mina wast, mis kumiseb, ja kelluke, mis heliseb.“ — Armastus oli see ime wägi. — Armastus tegi teda Wändra koguduse hingefarjatseks. — Kas on mul weel tarwis tema armastusest oma kihelkonna ja koguduse wastu rääkida? Eks teie tea kõit, et ta oli päris Wändra mehiks saanud? Ta armas ennast alati teie, oma kogudusega, üks olewat. Mis muud see oli kui armastus, et ta peaaegu iga lasti nime pärast tundis? Ja kas ta oleks wõinud ilma sooja südameta oma koguduse ja rahwa elu ja olu nii täieste ära tunda? Ja tema armastus ei seisnud mitte üksi sõnades, waid õies ja teus. Ta ei ole waewa kartnud, on ratsa ja jala, saani ja wantrega teest ja ilmast hoolimata igal pool käinud kooli katsumas, haigeid vaatamas, surejatele Jumala armu jagamas. Ja wiimaks kui tema ihu jõud juba haiguse läbi oli murtud ja ta enam midu sõita ei wõinud, lastis ta ennast ree peal wedada. — Jah, ta on ka mõistnud kannatada oma koguduse pärast Issanda, selle hea karjatse ees kuu järele, kes oma elu jättis lammaste eest. Oma truui hingefarjatse töö ohwriks on ta siis ka langenud. — Tõeste, ta armastus on tõeks tehtud.

Seda armastust ei wõinud lahutus ka mitte häwitada. Teid liigutatud südamega Jumalaga jättes, on ta palunud: Ärge jätke mind sinna, tooge mind kord jälle tagasi, et ma siin surnuajas oma tarja seas wõiksin hingata. Ja wiimsel oma elu päewal, on ta weel kirja siia kirjutanud, kus ta palus, oma surnuaja platsi harida, kuni teda ükskord siia maetakse.

Nüüd on see tund tulnud, rutem, kui ta ise armas. Jumal on teda lühikese haiguse järel siit maailmast ära kutsunud. Südame rabandus tegi tema elule otsa. Meie oleme tema palwe täitnud. Armastus on teda nüüd siia toonud. Wiimast korda ta seisab siin kirikus, kus ta nii mitu korda teid on õpetanud. Nüüd on tema suu wait. Alga tema puusärk, ja tema mälestus räägibwad meile suure häälega Jumala armust ja heldusest. — Jumal oli teda ärawalitsenud ja seadnud et tema pidi minema ja wilja kandma, ja et tema wili pidi jääma. — Nüüd on tema ise seemne teraks saanud, mis mulla pünesse pannakse, et ta wilja kannab, mis jääb. Kui nisu iwa maa sisse ei lange ja ära ei sure, siis jääb tema üksi; aga kui ta sureb, siis kannab tema palju wilja. Seda wilja peame seal teises maailmas näha saama. Mis on selle kindla, rõõmsa lootuse põhi? — Kas lahkunu juured õnnistatud teod? — Küll needki käiwad tema järele. Alga meil on kindlam põhi. Issand ütleb: „Mina olen teid ära walitsenud.“ Issanda armu ära walitsemine, see on meie õnnistuse alus. Kõit meie head teod ei wõi meid peasta. Üksi armust usu läbi saame elawaks seemneks, mis wilja kannab, mis teises maailmas tõuseb. — Seda armu on tema teile kuulutanud, seda usku on tema

tunnistanud. „Jeesuse veri digus ka, See minu auukuub on, et ma Ses kolban Jumalale nüüd, Ja kui ma taewa lähen siit“ on meie wõidu laul. Ja „Jeesus kutsub patujid“ on meie wõidu lipp. — See on meie lootus, kui meie teda nüüd mulla rüppe fängitame. Ja see lootus ei lähe tühja. Seal saame teda jälle näha Issanda auujärje ees, kus üks kari ja üks karjane peab olema, kus koidide keel peab kiitma Talle, kes meid oma werega lunastanud ja meid ära walitsenud ja seadnud, et meie peame minema ja wilja kandma, mis jääb. — Temale olgu kiitus ja au igaweste.

Amen.

II.

Ülemõpetaja Kolbe saksaakeelse matusekõne tõlge.

(1. Moos. r. 24 p. 56 f.)

Küll on teil sinust kahju! See walus õhtamine, mis järju surma pärawst Baltiski koguduse südamest läbi käis, on ka täna siin kuulda, kus õnnis Ernst Sokolowski kolm korda kümme aastat õpetaja ja hingekarjase ametit pidas, kus ta, armastusest aetud, tummade kooli aitas ja sellega oma nimele jäedawa mälestuse jättis. Küll on teil sinust kahju! Mii kaebafime ka meie ametiwennad, kui tema ootmata äkilist surma sõnumit kuulsime. Mitmed meistest oliwad teda weel mõne nädali eest tagasi endises waimu-wärstuses õpetajate konverentzil näinud ja temaga kõnelelid. Ja nüüd ei ole teda enam meie seas; tema kõnerikka suu on surm kinni sulgunud. Pehme käega on surm sideme lahti wõtnud, mis nõrka keha nõrlemata waimuga ühendas. Tema kaduwat põrmu mulda panema, surmu wastu wiimast armastuse kohust täitma oleme nüüd seie kokku tulnud. Enne aga, kui hana kõngas teda katab, tõusku tema elupilt weel kord meie waimu silma ette, paistku tema elufäigust Issanda armu- ja rahumõtteid meile wastu, mis seal on awalikuks saanud. Sealt õpime ka meiegi, kuidas digeste ja pühaste elada ja surra.

Ma tean küll, et mina mitte ei jõua selle aruldase mehe iseloomu igas joones täielikult ette tuua; iseäranis leiawad wast need, kes teda lähemalt tundsiwad, minu kujutuses paljugi puuduwat. Aga täielikku elu- ja iseloomupilti joonistada ei olegi minu ülesanne siinkohal. Minu püüdmine on, Jumala juhatusel, armu ja saatmisel lühidalt seletada, niipalju kui mul seda lahkunud mehe elust kümneaastasel ametiwennalisel läbikäimisel ja tutwusel teadawaks sai. Ma panen oma seletuse Jumala sõna walgusesse, mis on ülespandud 1. Moos. r. 24 p. 56 f.: „Arge wiivitage mind mitte, sest Jehowa on mu teed korda saatnud: saatke mind minema, et ma oma isanda juure lähen.“ Nagu teate, rääkis Abrahami waga ja truul sulane Eliezer need sõnad Betueli ja Labani wastu, kui ta oma ülesande oli täitnud ja Rebekka walmis oli, temaga wõera maag sisse minema ja tundmata Isaki naefets saama. Ei ta püüinud raste teereisi järele enam puhata. Ta igatjes

koju, oma isanda juure minna, kes teda saatnud, temalt truuduse wanne nõudnud ja tema teekonna fordamineku Isjanda armu hooleks oli uskunud.

See amet, mida õnnis lahkunud wend ligi 40 aastat pidas, on waga Eliejeri reisi ja ülesande sarnane. Eliejeri moodu kosib ta truu hingekarjane, Isjanda julane, hingeisi Kristusele, meie hinge peigmehele. Õnn sellele, kes seda ametit Abrahami truu sulase ustawusega ja armastusega tallitab! Sellele annab Isjand armu, see igatseb koju, kui ta täitis, mis Isjand temale kästis.

Lahkunud Ernst Sokolowski sündis Koopi kirikumõisas 8. webr. 1833, õpetaja Georg Sokolowski pojana. Juba teises eluaastas jäi ta isast ilma, sai oma eelhariduse Tartu gümnaasiumis ja astus 1850 kooli aasta teisel poolel senna samasse linna ülikooli. Niisama kui ta wara surnud wanem wend Emil, oli ka tema üliõplaseks „Livonia“ korporatsiooni lugupeetud liige, ja seisis üliõplaste auametites. Studerimise lõpetamise järele oli ta Tartu ligidal mõne aasta kodutoolmeisteriks, ja kui ta konfistooriumi eksamit ära oli teinud, kutsuti teda 1859 Wändra õpetajaks, ametist lahkunud õp. Rörberi järeltulijaks. Üle 30 aasta on ta siin tööd teinud ja oma tegewusest jäedawad jäljed järele jättnud. Tema elu selle ametiaja jooksul on teile, tema endise koguduse liigetele, küllalt tutaw. Teie teate, et see temale mõndasugust risti ametis ja koduses elus tõi. Njad, nagu kuuenda aastakümne keisraeg ja 80-da aastate teine pool, mis meie maakoguduste elu sügawaste liituma paniwad, elas ja wõitles ta siin läbi. Koduses elus saatis Jumal temale armastatud abikaasa pifalise haiguse ja surma läbi risti, kuna ta ka wiimaks wõitluse ja waewa läbi armjaks saanud tööpõllust pidi lahkuma ja wananeva mehena veel Baltistki koguduses uut põldu kündma hakkama. Weel üht tahan ma meelde tuletada. Koolipõllul nõndis lahkunud mees meie rahwa head hoolega taga. Kiriku juhatusel all seisaw kool pidi rahwal uue põlwe üleskaswatama, kes enmast waledpetuste tuultest koigutada ei lase, waid kindlaste sõnas ja usus juurduw. Tema püüded ja anded leidsiwad praoskonnas lugupeidamist, ta walitati koolirewidendiks. Truuste, armastusega ja hea tagajärjega pidas ta seda ametit. See amet juhatas ta tähelepaneku ühe tööpõllu peale, kus töö alles üsna hakkamata oli: meie maakoguduste arwurikka kurtumma laste harimise peale. Nje hakkas ta õpetades siin peale ja 1866 awas ta praeguse Wändra tummade kooli, mis nii õnnistusrikkast tööd teeb ja tema mälestust kustuda ei lase.

Kudas oli niüid see mees ise, kelle pea 40-aastane ametielu täis wõitlust ja waewa, täis tööd ja rahutust oli?

Ta oli aruldaste waimuannetega, mis temale wõimalikuks tegiwad, asjade olu ja siisu selgeste äratunda ja seda oma äratundmist digel wiisil awaldada. Ta oli mees, kes sündinud oli teed näitama, juhutama, äratama (võll Initiative). Elustawalt mõjus ta õpetajate koosolekul, ja temaga üht asja läbirääkida, oli alati kasulik, sest ta leidis asjale ifka uue külje, mõistis teda ifesugusesse walgusesse seada, wõimalikuksi tagajärjeksi (Consequenzen) arutada, uusi aateid arendada. Ta oli rikas mitmesuguste juurepäraliste plaanide poolest mitmel teaduse ja töö wäljal. Seal juures puudus tal aga täieste praktikalik wõim, seda teoks teha, mis ta theoretikalifult digeks pidas ja mille teoksamijse üle ta ei kahtlenud. Nii elas ta arwamises, et waralifitafistust üllepea olemas ei ole, need ei tohtida kõrgemaid waimlifit püüdeid mitte takistada, nad pidada kaduma, nagu udu päiteje eest. Ta ise on selle arwamise tõttu palju kurbe päiwi pidanud nägema. Tema olus inimeste

wastu oli, nagu tihti, palju walgust ja warju ligistifku koos. Kudas ta kui õpetaja ja hingekarjane oma koguduse liigete wastu oli, ei tea ma ütelda. Muidu ümberkäimises leidus temas palju pealtnäha järsku wastolu (Widersprüche). Ta wõis südantõdew lahke olla, seal wahel aga jälle nuteline ja järft; pehme oma õfustes teiste üle, aga wahel jälle kõwa ja wali. Tema elam iseloom ei seisnud mitte alati täitja tahtmise wõimu all. Õmestama pani ta sagedaste selle awaliku, ilustamata ja wabandamata tunnistuse päraft, mis ta wahest iseneesest, oma õffitustest ja wigadest andis. Siis aga astus ta wahest jälle kõdige oma õfawa kõnega ja terawusega enese ja teiste tegude eest wälja, kus neid teiste poolt mitte heaks ei kiidetud. Tema sees wõitlefiwad wana ja uus Adam kangeste, ja sellest wõitlemifist andfiwad tema kõned tunnistust, nii sagedaste kui mul wõimalik oli neid kuulda. Unustamataks jääb mulle, kudas ta oma warakult furnud noorema ametiwennale ja sõbrale, praofele B. Rählbrandt'ile hauakõnet pidas, kõdigeft inimeste kiituseft ja ülistamifist ennaft emmal hoidis ja kuuljate südames lahtunud mehele järgmife mälestuse samba ülesse pani: „Ta suri kui armu saanud patune!“ Suuremat ja kõrgemat auu ristitiinimejel ei ole, sest mis meil maa peal on ja mis oleme, saab hana saagiks, kõduneb, kaob kuulmata. Nii arwan ma lahtunud wennale kõdige sõna järele hüüda, kui ma tema puufärgi juures tunnistan:

„Ma ise küll, mu elu ei kõlba kuhugi,
Mis Kristus annud mulle, see makfab alati.“

Armu on temale Õsrand annud ta teekõnale, sellepäraft tuletak ta surelik ilm meile meelde: Arge wiitwitage mind mitte: saatke mind minema, et ma oma Õsanda juure lähen.

Siis mine, kallis wend, maapealseft taewase kogudusesse, sinu ja meie Õsanda juure, kus kaduwad asjad lõpewad, selle ilma hädaft ja hirmust õndsasse Jumala rahusse, wõitlemifist rahuajasse, mis Jumala rahwal ees on, pimeduseft igawefe walgusesse. Amen.

III.

Wõõrmündri Jaan Bach'i järelhüüd koguduse nimel.

Üks heledam täht on langenud ja üks wägew hüüdjaja heal waifinud, kes 31 aastat meile on paiftnud ja meile hüüdnud: „parandage meelt ja uskuge armuõpetust!“ — Eft see ole nõnda, et „ehk küll täht on langenud, aga tema walgus saab meile veel kaua paiftna.“ — Küll oli tööpõld hari-mata sel ajal, kui ta oma töõd siin algas, olgu küll, et tema eelkäija, õpetaja Rörber, head töõd oli teinud. Aga Sotolowski on Õsanda abiga põllu wiljakandjats maaks teinud. — Eft aga nüüd mõni wanem inimene ütleb: kus on siis see töõ wili? — Siis peame kurwastuse ja häbige wastama, et umbrohi küll kadunud ei ole ja ajaliku hariduse kõrwal waimu wili kasin on. Tõõtegija ei ole aga seal mitte süüdlane. Sotolowski on töõd teinud, nii kui

inimene seda iial wõib. Ja tema on seda umbrohtu palju häwitanud. Mis weel umbrohtu on, see on põllu wiga. — Tänu truu töötegitjale, kes head seemet on külwanud ja hoolfaste harinud.

Temale hüüame haura põhja:

Nüüd maga waitfest õndsaste
Sa lahtund kallis mees.
Su päewa töd on lõpetud,
Nüüd hinga rahu sees.

IV.

Kadaka kooliõpetaja Jüri Peterson'i kõne kihelkonna kooliõpetajate nimel.

„Õndsad on need surnud, kes Issandas surewad sest ajast; tõeste, ütleb Wain, nemad peawad hingama omaft waewast, ja nende teod käiwad nende järele.“

Joan. ilm. 14, 13.

Jah, hinga omaft waewast, ja hea ja kallis mees, sinu teod käiwad su järele; aga nad jäägu ka paistma meile, nagu linn, mis mäe peal ja küünal küündla jala peal, et Jsa saaks auustud, kes taewas on. Koolid, mis meil nüüd Wändras on, need oled ja enamiste koit asutanud ja neid omal ajal armastuse ja osawusega juhatanud, need jääwad kui heledad tähed, kui elawad sambad sinust tunnistama. Ei sa ofsinud omale röömu rahast ega wara korjamisest, mida toi ja rooste ära ritub! Sinu armastaja süda ei kannatanud ligimese häda ja kui sul, nõnda ütelda, tats kuube oli, andsid sa teise sellele, kellel ühtegi ei olnud. Su rahwas, su Wändra kogudus oma röömu ja kurbustega, nende peale oled ja siin mõtelnud kõigel oma 30-aastase töd ajal; nende mure oli sinu mure ja nende rööm sinu rööm, ja ka weel siis ihkafid ja nende järele, kui ja neist lahutatud olid. Weel aasta eest saatsid ja neile terwisid, üteldes: „Ütle mu Wändra inimestele südameft terwisid, Jumal hoidku teid kõiki! Jumala wäge palun ma südameft oma kirikule ja õnnist ärkamist oma surnu ajale!“ ja õhtafid ise: „Ma elan weel päewast päewa, mu Jumal, kui kaua!“ Aga Jechoowa, kes teab inimese sündimist, kes taewa ja maa on teinud, on sulle järele tulnud ja ütelnud: Tule tagasi inimese laps!

Hinga siis nüüd rahuft nende seas, nende juures, nende keskel, kelle järele ja igatsefid. Siin meie seisame, selle, sinu põlwe rahwas, su wiimse rahu aseme ümber, su armas Wändra kogudus, kelle sees ja seda oled jootnud, keda sa jänus nägid olewat, seda jõdtnud, kes nälgas oli, seda wastu wõtnud, kes wõeras, seda katnud, kes halasti oli, ja seda waatamas käinud, kes haige

oli; siin ta seisab nüüd ja hüüab sulle püfar-filmil hauda: Head ööd! Meie õpetaja, meie sõber.

Siin seisab see koda, kelle kantslist ja meid, iseennast ärasalgades Iskanda nimel oled õpetanud, juhatanud, maenitsenud, noominud ja kelle altariilt meid õnnistanud, su armas Wändra kirik, ta kella hää lölub sulle haa põhja, iga pauguga nagu veldes: Õpetaja, head ööd!

Siin su ümber mulla rüpes hingavad juba hull nendest, kes sulle elus armsad on olnud, palju neid, kelle lahtiste haudade ääres ja ise oled seisnud ja neile head ööd hauda järele hüüdnud. Siia, nende jekka, nende keskele, nende kõrva heidad ja nüüd ise, oma armastatud Wändra furnu aeda. Ja selle rahupaiga tafane puude kohin, see nagu sofsistab sulle ka praegu haa põhja: Õpetaja, head ööd! Jah, head ööd! meie armas õpetaja, meie isa, meie sõber, meie wend, maga rahuga!

V.

Kihelkonna koolmeistri Anton Jürgenstein'i kõne.

Wändra kihelkonna-kooli poolt, nende nimel, kes seal õpetavad ja õpiwad, hüüan sulle tänu ja jumalagajätmise sõnu haa põhja järele, armas lahkunud õpetaja! Juba on eelkõnelejad sellest rääkinud, kui suure hoole ja osawusega ja koolipõllul tööd tegid ja meie haridust edendasid. Sellest hooletandmisest langes suur oja kihelkonnakooli peale, kus kihelkonna suurem hariduse koht on. Just su toaufe ees oli see kool, ja ka sellepärast juba su iseäralise hoole alune. Kui igapidi kõrgeste haritud mees, ei olnud sa mitte ükfi oma kitsama tööpõlluga, usudõpetuse ülenalwamise ja juhataamisega rahul, waid sa muretsefid ka ilmaliku teaduse ja osawuste eest, et koolikaswandikud niihästi head ristinimejed kui ka tublid riigikodanikud omas edespõlises elus wõikfiwad olla. Warfi nägid sa ära, et kõster oma ameti kohusid täites kooli eest mitte tarwilisel wiisil hoolt kanda ei jõua. Sinu ettepaneku järele lahutas konwent kõstri ameti koolmeistri ametist ära ja kutsus kihelkonna koolile uuema aja haridusega juhataja. Kui kool paisus ja temale awaramaid ruumisi tarwis läks, olid jälle sina see, kes wiivitajat konwenti sellega sundis uut maja elustama, et koolisõbrade seltsi ajutas, kes walmis oli, maja ehitust erateel ette wõtma. Kui koolis õpeabinduusi ehk juhatusi tarwis läks, siis ei palunud koolmeister ilmastki asjata sinu mõjuwat sõna ja seletatud mõdistust appi. Keegi õpeasti ei olnud ju meelest tähtsusetu. Juba üle 30 aasta eest seadfid sa meile wäeturnimise wenekeele kommandaga, mille tagajärg oli, et hulgal noortel meestel wäetennisus tergets sai ja nad enamiste koik unterohwitseridena koju tuliwad. Riigikeele õpetuse eest kandfid sa juba enne ammu tubliste hoolt, kui seadused seda hakkasid sundima. Igapidi oled sa seda õpeasutust edendanud, nii et endised ja nüüdsed kaswandikud sind tänulises meeles peawad. — Waadake, lapsed, seda hauda, ja kui teie wanaks saate, siis näidate seda oma

lastele ja ütlege: Siin hingab wana õpetaja Sokolowski oma abikaasa kõrwal. Jumal ei kinkinud neile mitte lapsi, sellepärast walas ta kõik oma armastaja südame palawuse teiste laste peale wälja ja murettes nende kaswatusse eest Tema mälestus ärgu kustugu! Nii kawa, kui need kõrged kuused ta haual kohawad, ja nii sagedaste, kui uus lewade lilledõhnaga ja linnu-
Lauluga üle meie kodumaa käib, saab lapse käsi leiduma, kes lillekimbufese seie hauale toob ja sellega tunnistab, et armastus on tugewam kui surm. —
Hinga rahus!

VI.

Wana-Wändra wallawanema Kaarl Kattu kõne.

Wana-Wändra walla nimel hüüan Sulle weel tänusõnu järele, sa meie wana armas hingekarjane. Juba palju on eestõnелеjad sellest rääkinud, kui hoolas töötægija waimulikul põllul sa olid, kui tubli jutlusemees, kui wäsimata koolimees. Sellest sinu hoolest ja murest meie kihelkonna eest, mille tunnistajad meie, su haa ääres seisjad wanemad inimesed 30 aastat olime, sellest murest ja hoolest on ka Wana-Wändra wald rohkesti osa saanud. Sinu ärkja waimu ja terawa mõtte ergutamise ja äratuse peale oleme omale koolimajad ehitanud, sina oled meile sinna koolmeistriid muretšenud, nende tööd juhatanud ja nõnda meie noortsugu koolis ja wanu kirikus elutee peale juhatanud. Tuhat tänu hüüame sulle sellepärast haa põhja järele. Aga sa ei olnud mitte üksnes tubli tödmees waimu põllul. Ka meie igapäewases töös ja talituses olid sa meile tihti juhiks, äratajaks ja heategijaks. Meie rasket aga auusat põllutööd sa ei põlanud, waid näitsid eesmärki, kuidas maid kiwidest puhastada, weest kuivatada. Üksipäini need kraawidgi, mis sa Wana-Wändra wallast omal kulul lassid läbi tõmmata, jätawad su mälestuse unustamataks. Nende kraawide kallastele, kus enne tihti sood oliwad, on ditšewad talud tõusnud ja inimesed, kes sealt leiba saawad, mõtlewad põlwest põlweni tänu meelega „Wana Sokolowski“ peale.

Tahugu sulle Jumal, mis sa meile hinge ja ihu poolest oled head teinud.
Hinga rahus!

VII.

Uue-Wändra wallawanema Mihkel Kallaspoolik'u kõne.

Minä olen Uue-Wändra walla poolt, et südamelikku leina ilmutada, meie armja wana kiriku õpetaja Ernst Sokolowski wiimse puhste paiga juures.

Palawasti südamest olen tulnud tänu järele hüüdma. „Õndsad on need surnud, kes Issandas surewad, sest nemad hingawad omast waewast, ja nende teod käiwad nende järele.“ Seda hüüde healt sunnib meid wägewaste hüüdma püha ristiusu ja meie oma südametunnistus meie armsa wana õpetaja 30-aastase truui ja auusa teenistuse järele, mis tema kui tõsine Jumala sulane meile on sõnaga ja teoga õpetanud ja üles näidanud. See mees ei kartnud waewa Issanda wiina mäel tööd tehes nii hästi kuuljate kui ka nägijate juures: see on, meie juures, kes meie siin tema põrmu wiimse puhke paika sängitame. Ja tema on õnnistuse rikkast tööd teinud meie noore sugu kaswatamise juures, koolide elule seadmisel ja igat Wändra koguduse liiget Jumala meie õnnistegija auuriigi vastu walmistades. Ja ka kurtumumade juures on ta armurikkast waewa võtnud näha, neid Jumala riigi lapsiks kaswatades. Ja weel pealegi, ei ole meie armas õpetaja meid ka mitte mahajätnud ilmaliku ülespidamises eesmärgi andmast. Tema oli ka ühtlasi see mees, kes nägi, et waim ilma ihuta ühtegi ei jõua; ta oli tubli põllumees, kes tegu töös wäljanäitas aga mitte üksi sõnades. Sellepärast on ta see mees, keda meie tema wiimse puhkepaika sängitame, meie usu põhjus mõtte ja teadmise järel õnnis surnud, kes head mälestust mahajätab.

Jumala rahu olgu sinu põrmuga!

VIII.

Käru wallawanema Hans Gross'i kõne.

Õhk küll Wändra lahkunud õpetaja päris kogudus oli ja sellega Wändra meestel ihearanis asja on teda omaks nimetada, küiski on meil Kärulastel ka põhjust küllalt temale südamelikku tänu järele hüüda, sest seejamasuguse armastusega on ta ka meie waimuelu kosumise ja kaswamise eest hoolt kannud ja on täies sõnas meie hingekarjane olnud, meid kui ka meie lapsi enese ümber kogudes. Seda tunnistawad tema käimised ja laste katsumised ka talu peredes. Meie wallakooli tõstis tema wõim esimesest algusest praegusele järjele. Ka praegune korraliku ruumidega koolimaja on tema etteantud plaani järele ehitatud. Tema on ka meie kihelkonna-kooli seadnud, mis meie wallalastele ligi 20 aastat kõrgemat haridust pakkus, kui jeda wallakoolist wõimalik oli saada. Kuibdas ta meie elu ja olu tundis ja kõigest meie kurbtusest ja rõõmusest osa wõttis, on kõigil weel elawalt meeles. Lahkudesgi ei ole ta meid äraarustanud, waid palus ikka ja jälle enesele ka meie wallakuulsi teadust anda. Seda on ühest kirjast, mis tema Baltiskist 26. Augustil 1897 minule saatis, näha. Ta algab kirja nende sõnadega: „Liigutud südamega, mu kallis sõber, kirjutan Sinu nime — ja minewitu põhjatumast kaewust tõuswad tuhat mälestust oma unustamata koguduse liikmetest, wendadest, õdedest ja lastest filma ette, nagu käega katsuda. Rõõmus ja kurb on mu süda neid nähes; rõõmus, sest et Jumal ligi 30 aastat mind on wäärt arwanud teie seas tööd teha ja teid armastada; kurb, sest et nüüd teist äralahutatud olen. Jumal õnnistagu teid kõiki.“

Ja nende sõnadega ta lõpetab: Mu hing igatseb nii väga selle järele, kõikidest kuulda saada, ja kuidas läheb walla elu. Aga talita seda kõik wõimalikult ja ruttu, rõõmusta oma wana sõbra ja õpetajat tema kurwas elus. Ma loodan, et Teie minu sõna ifka weel usute, eks ma ole ifka weel südamest Teie mees.“

Nõnda ei unusta ka meie teda elades ära, waid jääb tema mälestus meie südamesse jäädamalt.

Tänu sulle haua põhja! Hinga rahus!

IX.

Kurtummade kooliõpetaja Johannes Eglon'i kõne.

Ristifoguduse kuningas — Issand Kristus — on oma sõjamehe — õp. Ernst Sokolowski — wõitlemise wäljalt ärakutsunud ja on teda oma rahwa hingamise rahusse saatnud. Tema töö on lõpetatud. Tema töödest ja tehtustest on täna rohkesti räägitud. Ta enese olu ja elu kohta sunnib jüda weel tunnistama:

Hingama läinud õpetaja oli oma Issanda Kristuse tõsine ja wahwa sõjamees. Ta tahtis täita oma küniga käsku: „Ole mu tallekeste karjane!“ — „Hoi a mu lambaid, kui karjane!“ — „Ole mu lammaste karjane!“

Ust Kristuse sisse andis temale wäge ja wahwust. — Ta elas Kristuses ja Kristus elas tema sees. Sellepärast woolasiwad temast wälja elawa mee jõed, mis taimi kastiwad ja wiljapuudele rammu andsiwad dijseda ja jäädamat wilja tanda.

Ta on Kristuse lammaste karjane olnud. Ta on oma fogudust noore rohumaade peal jõõtnud ja eluwee hallitatel jootnud. Ta on Kristuse karja hinge waenlaste kallale tungimise eest waheda sõnamõõgaga hoidnud. Ta ei ole hoopidest ja haawadest hoolinud, waid käst hoi a! — on teda wõitlemise wäljale jääma sundinud.

Ta on Kristuse tallekestele tahrasid teinud ja oma foguduse lastele koolisid ehitanud. Senna on ta neid kogunud, seal on ta neid palawa armastusega kaswatanud hüüdes: „koolist kaswab fogudus!“

Ta on ka wälja läinud kurta tallekeste otsima; ta on nende järele jooksnud üle mägede ja läbi orgude. Ta leidis neid patu padrikus hinge waenlaste küüsis. Ta wõttis neid oma sülle, kandis neid ristifoguduse juure ja hüüdis waljusti: „Ristifogudus, sa oled neid ristinud, sa pead neile ka õpetama kõike seda, mis su künigas on käskinud! Ja waata! see wali hüüd on mõjunud; sest see oli u s u hää! kurtumme kaswatatakse ja koolitakse.“

Hingama läinud õpetaja on oma armastuse ja usu töös paljudete eeskujuks olnud, iseäranis kurtummade kooliõpetajatele, sellepärast panewad nemad pära tema haua künkale tänu ja auustamise märgiks.

Tänu ja auustamist annawad lahkunud õpetajale ka Baltiski, Kärü ja Wändra kooli- ja waesed lapsed ja lesknäesed selle hüüdega: „Meie

i ja on meid mahajätanud ja meist lahkunud!" ärdad pijarad ja ärarääkimata õhtamised on nende tänuohvrid. Meid on viimastel päewadel mu torwad kuulnud ja filmad rohkesti näinud.

Hinga rahus, ja wahwa wõitleja! kuni ju kuninga paju sünd uuele elule kutsub.

X.

Salmid, mis kurtumade kooli kaswandikud hana ääres lugesiwad.

Kattai: Surm on patu palk, aga igawene elu on Jumala armuand, Kristuse Jeesuse, meie Issanda sees. Amen!

Tilger: Kristus on ülestõusmine ja elu; kes tema sisse usub, see peab elama ehk tema küll sureb. Amen!

Brandmann: Meie teame, kui meie maja muldne hoone maha kistakse, et meil eluase on Jumala käest, hoone, mis ei ole kätega tehtud, waid igawene taewas. Amen.

Jakobson: Jeesuse Kristuse veri teeb meid puhtaks kõigest patust. Amen!

Laas: Piidetud olgu Jumal ja meie Issanda Jeesuse Kristuse Jia, kes oma suure halastuse pärast meid meeste on jünnitanud elawaks lootuseks Jeesuse Kristuse ülestõusmise läbi surmuisi. Amen!

Tomson: Surm on ära neeldud wõimuse sisse. Surm, kus on sinu astel? põrguhaud, kus on sinu wõimus? Aga tänu Jumalale, kes meile wõimust annab meie Issanda Jeesuse Kristuse läbi. Amen!

Mihkelson: Öndsad on need surmid, kes Issandas surewad sest ajast; tõeste ütleb waim, et nemad peawad hingama omaist waewast, ja nende teud käiwad ka nende järele. Amen!

Ar 899.
Öndsa